

Královna oceli II.

22.4.2026 - Jaroslav Raab | Ocelářská unie

Přinášíme již druhý díl nové série, která vás provede fascinující historií ocelářství - oborem, jenž formoval průmysl i každodenní život po generace.

Královna oceli II.

Ocel jsme již v minulé úvaze přijali jako královnu. Nyní se pokusíme popsat její království a přiblížit nejdůležitější osobnosti, které se u nás nejvíce zasloužily o její slávu a uznání.

V Čechách, na Moravě i ve Slezsku bylo už ve středověku známo mnoho železnorudných ložisek. Proto někteří šlechtici u svých statků zakládali dřevouhelné železářny. Vznikaly v místech, kde byly příznivé podmínky, potřebné suroviny – železná ruda, dostatek dřeva pro výrobu dřevěného uhlí a potřebná energie ve formě vodních toků. Nezanedbatelná byla i dostupná pracovní síla.

Počátkem 19. století byla výroba surového železa zajišťována výhradně v dřevouhelných vysokých pecích. Další vývoj technologie výroby byl ovlivňován průmyslovou revolucí v Anglii a Německu. Zvyšovaly se požadavky na kvalitu železné rudy a i nároky na dopravu. Vznikají pro železářství výhodná centra – v okolí Kladna, na střední a severní Moravě, zejména v okolí Ostravy a v části Těšínského Slezska.

Pro popis vývoje ve Vítkovicích a v okolí Třince je nutno si připomenout historii rodu Habsburků. Z dětí Marie Terezie nás zajímá dcera Marie Kristina a syn Leopold, pozdější císař. Marie Kristina se provdala za saského vévodu Alberta, který jako těšínský kníže byl zakladatelem hutní výroby na Těšínsku. Leopold měl syna Karla (1771-1847), pro kterého byla jasná vojenská kariéra a syna Rudolfa (1788-1831), který byl v roce 1819 intronizován na olomouckého arcibiskupa. V té době arcibiskupství již vlastnilo železářny ve Frýdlantě nad Ostravicí.

Rudolf na doporučení svého poradce hraběte Ferdinanda Troyera přijal vídeňského profesora Františka X. Riepla, který měl již delší dobu připraven projekt na zpracování železné rudy. Hledal finanční podporu a navíc měl k dispozici rozsáhlý geologický průzkum okolí. Riepl měl již zkušenosti z Anglie a navrhl Rudolfovi rozšíření Frýdlantských železáren do Vítkovic. Arcivévoda Rudolf měl po smrti svého otce dostatečné finanční zajištění a tak s rozšířením hutě na vlastní náklady souhlasil.

Dne 9. prosince roku 1828 vydal rádce arcibiskupa hofmistr Treuer listinu o založení pudlovny, kterou nazval Rudolfova huť:

Arcivévodskému důlnímu radovi Franzi Rieplovi a řediteli železáren panu Franci Kleinpeterovi

Přihlížejíc k pokroku v hutnictví železa, ráčila Jeho císařská Výsost a Eminence nejjasnější arcivévoda Rudolf učiniti se schválením Jeho Veličenstva vysoké rozhodnutí, zříditi v blízkosti kamenouhelných dolů u Polské Ostravy mimo panství hukvaldské pudlovnu podle nejnovějších pyrotechnických zásad a vydat níže uvedené ustanovení:

Za prvé, aby tento nový závod byl považován za trvalý alodiální majetek císařské rodiny,

za druhé, aby Vám oběma za Vaši poctivou snahu při zbudování a trvalé správě závodu byly určeny doživotní požitky, a to pět procent z výnosu,

za třetí, aby v nejkratší době byly předloženy plány na provedení,

za čtvrté, učinit ihned potřebná opatření k získání nutného paliva a rudných dolů.

Ve Vídni dne 9. prosince 1828

Troyer, m. p.

Po smrti arcivévody Rudolfa převzalo huť konsorcium vídeňských bankéřů. Rozhodujícím se stal rok 1843, kdy Vítkovice získal do svého vlastnictví Salomon Meyer, svobodný pán Rothschild. V blízkosti hutě si nechal v letech 1847-48 postavit empírový zámek, u kterého byla vybudována francouzská zahrada. Jejím centrálním bodem byla busta zakladatele hutí arcibiskupa Rudolfa na 1,5metrovém podstavci. Bustu vyrobili kolem roku 1850 ve Frýdlantských železárnách.

Do Vítkovic byla poslána řada hutních odborníků evropského významu, kteří za pomoci kapitálových investic dokázali postupně vybudovat jeden z nejmodernějších železářských podniků v Evropě. Ředitelem se stal František X. Riepel (1790-1857).

Připomeňme si nejdůležitější údaje ze života ředitele Rudolfovy hutě Františka X. Riepla, významného geologa, stavitele a hutního odborníka. Studoval ve Vídni a absolvoval báňskou akademii v Banské Štiavnici. Pracoval jako hutní technik v Jáchymově a byl profesorem vídeňské polytechniky v oboru zbožíznalství a přírodních věd. V roce 1819 nakreslil první geologickou mapu Čech. V železárnách projektoval koksovnu a první koksové vysoké pece. S myšlenkou levného a rychlého železničního spojení vypracoval návrh na výstavbu železniční tratě z Haliče přes Vídeň do Terstu. Stavba této Severní dráhy císaře Ferdinanda (Vídeň-Bochň) byla zahájena v roce 1836.

V roce 1873 došlo ke spojení hutě s uhelnou společností bratří Gutmannů, a tak vznikla akciová společnost Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Novým ředitelem se na období 1876-1892 stal Paul Kupelwieser (1843-1919). Za jeho vedení zaznamenaly železářny velký hospodářský růst.

Po nástupu do funkce mu majitelé umožnili bydlet v empírovém zámku. Paul Kupelwieser po absolvování gymnázia studoval na báňské akademii v Leobenu, kde ho zaujaly zejména nové metody výroby oceli. Po absolutoriu, kdy spolupracoval v železárnách v Teplicích s Karlem Wittgensteinem, přijal nabídku Vítkovického horního a hutního těžířstva na funkci ředitele. Soustředil se na dovoz kvalitnějších rud, pro dopravu využíval nově vzniklou Košicko-Bohumínskou dráhu. Modernizoval vysoké pece, zaváděl nové technologie a věnoval se i hledání nových trhů.

Významný byl i jeho sociální program, je považován za duchovního otce Nových Vítkovic. S pomocí železáren tam byl vystavěn kostel, který je i na jeho počest zasvěcen svatému Pavlovi. Vítkovice byly v roce 1908 povýšeny na město, což potvrdil dekretem i císař František Josef I. Jako samostatné město však fungovaly jen do roku 1924, kdy se staly součástí velké Ostravy. Zasloužil se o jednotnou architekturu Vítkovic, jehož část je nyní památkově chráněná. V současné době mu byla za jeho zásluhy v průčelí vítkovické radnice odhalena pamětní deska.

Pro určité neshody s majiteli na koncepci firmy se rozhodl z Vítkovic odejít. Odstěhoval se do Středomoří a v Jaderském moři zakoupil dosud pusté souostroví Brioni. Jeho cílem bylo vystavět na ostrovech lázeňské a odpočinkové centrum. Z důvodu výskytu komárů a malárie řešil úspěšně situaci s bakteriologem Robertem Kochem. Vzniklo tak vyhledávané letovisko, které navštěvovali jak členové císařské rodiny, tak i další zástupci vyšší společnosti a také umělci. Po druhé světové válce si místo oblíbil prezident Jugoslávie Josip Broz Tito.

Zajímavá je i historie zmíněné busty zakladatele železáren Rudolfa. Rozšiřováním VŽKG v 60. letech 20. století musela zahrada i se sochou ustoupit nové hale rourovny. Busta byla umístěna do depozitáře. Po přestěhování ředitelství železáren do nové budovy v roce 1998 našla své místo v

malém parčíku před ním. Nakonec našla své místo před kostelem svatého Pavla ve Vítkovicích. Slavnostní odhalení při oslavách 195. let od založení firmy provedli „manželka Paula Kupelwiesera“ v dobových šatech a „Wilhelm Gutmann“ v buřince 5. prosince 2023.

Jaroslav Raab

Foto: Busta Rudolfa na podstavci před kostelem svatého Pavla na Náměstí Míru ve Vítkovicích.

<https://www.ocelarskaunie.cz/kralovna-oceli-ii>